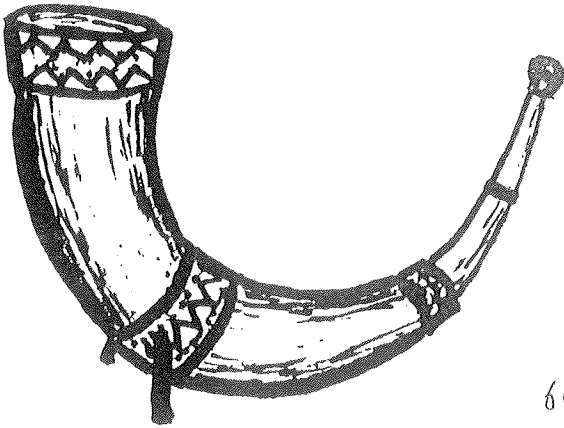

medlemsblad for

Austmarka Historielag

God jul!

Et aktivt år for Historielaget er snart slutt. Vi lar drikkhornet symbolisere julefeiringen, selv om

det neppe har vært mange slike i bruk i bygda vår.

Men ølbrygging står sterkt i tradisjonen i Norge, Gulatingsloven fra 900-tallet hadde bestemmelser om brygging til jul, og mange primstaver har ølhornet som merke for første juledag. Øldriking var brukt i alle samfunns-lag. Det er først i vår egen tid at kjøpeølet har overtatt, men også bryggeriene lager sitt spesielle juleøl.

Nr. 55

Desember 1992

NYTT FRA LAGET

Prosjekt Kiærsagtomta.

Våre to "arbeid for trygd"-karer, Per Jansen og Halvard Salberg, gjør et godt arbeid med reising av hus på Kiærsagtomta. De skal arbeide for oss ut januar.

Våningshuset fra Bråtan er reist, og midlertidig blikktak lagt på. Det gjenstår sjølsagt mye arbeid på huset, men det får vi ta "over langten".

Bua i Larbekken er flyttet, reist opp og tekket. Vi har reist den uten å skifte ut en eneste stokk. Under bua skal vi sette stabber, og vi ønsker oss seks furukabber - 60-70 cm lange og ca 40 cm tjukke.

I skrivende stund holder vi på å reise en tømmer-skåle fra Varaldskogberget. Hvis vinteren ikke blir for streng, vil vi også flytte et tømret uthus fra nedre Varaldhøgda. Som dere skjønner - tunet på Kiærsagtomta begynner å ta form.

Kristian Holm v/Ottar Holseter har gitt tømmer til taksperrer på Bråta-huset.

Max Haakerud har gitt ca 50 plater bølgeblikk. Fra Kolbjørnsrudsaga har vi fått ca 20 tylfter bord.

Gaver til laget.

Fele fra Ottar Holseter, hestevandring fra Syver Mikalsen (Høyby), ovn fra Arne Kjensmo (Grindbråten), vev fra Jørn Nabben, oppgangssagblad fra Arne Hauger, båtmotor og retorte fra Erling Nordby, bakstenu og stol fra Inger Lia (stolen kommer fra Toppensø), steinhelle til mur-pipa på Smedhaugen fra Ola Aabol, 4 duker og 2 forklær fra Reidun Roos.

Thor Rønning har overtatt plassen "Svarveriet" eller "Svarven" ved Håkerud. Der står det et uthus med maskiner og elektriske installasjoner fra 1920-åra, hvor det bl.a. ble laget kosteskaft. Uthuset skal rives, og laget kan få overta maskiner og utstyr. Mer stoff om "Svarven" kommer senere.

Oldfunn på Austmarka?

Albin Skoglund forteller følgende: Oskar Paulsen Storfallet og brøren Einar hadde funnet ei stein-øks ca 25 cm lang for mange år siden. Øksa lå mellom Nordre og Søndre Flaen. Den var tverr-nakket med inngravet feste på midten. De gav øksa til Solli som var gift med dattera til Gunerius Flaen.

Albin har nå satt seg i sving for om mulig å spore opp hvor øksa kan befinne seg.

Bakerovnen.

Karin Jakobsen har holdt kurs i brødbaking med fire deltakere. Ovnene virker fint, og kakua blir god, så hvis flere vil være med å bake, f.eks. en lørdag, kan de ta kontakt med Karin eller Tove Embre.

Vandringer.

Søndag 6. sept. hadde laget en "7-torpsvandring" med start og innkomst ved Lebiko. Ca 30 deltakere var med på en meget interessant og vellykket tur i strålende vær. Matpausen ble tatt ved Ritamäki, der en guide fra Torsby Turistbyrå kåserte om livet på Ritamäki gjennom 200 år.

Søndag 20. sept. var det vandring til Åserudhøgda, Røysbakken og Bottilsrudenga. Arve Haugen og Syver Gylderud hadde skaffet fram interessante opplysninger om beboerne på plassene og deres harde kamp for tilværelsen. Det er nå bare tufter og steinrøyser tilbake, men laget har skiltet plassene så det er mulig å ta en tur dit på egenhånd - eller fot. Ca 30 deltakere trosset regnværet, og ble etterpå med til Smedhaugen der det ble servert Smedhaugkaku og kaffe.

EN TRAGISK JULAFTEN

Jeg vil gjerne få skrevet ned en historie som min morfar, Christian Sørлие, ofte fortalte meg hvert år når det led mot jul.

Min morfar og oldefar, Engebret Sørлие, hadde noen jordstykker oppe i Vøllberget, hvor de gjorde onna da familien bodde i Tråstadsætra. Og det var oppe på Vøllberget denne hendelsen hadde skjedd.

Dette skjedde for ca 200 år siden, og plassen het da Vølljordet. Det bodde en liten familie der, en kvinne som var blitt enke og hennes to sønner.

Det var julaften, og forberedelser ble gjort til den fridefulle kvelden. Barna skulle bade, og minstemann havnet først i balja. Mens kvinnen drev og badet ham, kom den eldste gutten og sa at han måtte ut og tisse. Det hadde begynt å skumre, og det var kaldt og mye snø. "Ja", sa kvinnen, "men jeg kan ikke bli med deg ut, for jeg må passe på din lillebror så han ikke sklir under vannet. Men du er jo så stor nå at du kan gå ut selv. Du skal få med deg ei tyristikke så du har litt lys. Men ikke gå så langt fra huset i tilfelle ulven er i nærheten." Sånn ble det, og gutten fikk tyristikka og gikk ut. Moren fortsatte å bade minstegutten, og det gikk noen minutter.

Plutselig får hun høre et forferdelig barneskrik. Hun slipper gutten i balja og løper ut. Ute på trappa møter det henne et ille syn. Noen meter fra huset lå tyristikka, og litt lenger borte så hun ulven dra avsted med gutten hennes inn i skogen.

Det må ha vært en grusom opplevelse, men hun var alene, og nærmeste sted var Brattberget som lå en drøy ½ times tid unna, da hun måtte gå. Og da ville gutten vært død i alle fall.

Men i sorgen og fortvilelsen kom hun så til å tenke på minstegutten i badetalja. Hun løp forskrekket inn igjen. Og der hadde det hun var så redd for skjedd. Da hun hørte eldstegutten

skrek ute, slapp hun minstegutten og løp ut. Han hadde da sklidd ned i balja og under vannet. Den lille gutten hadde druknet i badevannet, da han ikke greide å ta seg opp selv. Nok en gang hadde skjebnen slått kvinnen i ansiktet.

Det kan ikke settes på papir de følelser og lidelse kvinnen må ha hatt da hun mistet sine barn på selveste julaften.

Dette er en sann historie som sikkert flere har hørt. Min morfar sa alltid, selv om han var en kristen mann: "Pass dere og vær forsiktige rundt juletider."

Wenche Lønhøiden.

AMERIKABREV

I midten av august fikk jeg et brev med avsenderadr.
32343 Mayfair Lane,
Birmingham, Mi 48025,
USA
Underskrevet Jean M. Gilbert.

Senderen hadde blitt anbefalt å skrive til Austmarka Historielag av Kvgr. Turistbyrå.

Gilbert ønsket opplysninger om det finnes etterkommere av sin familie på Austmarka. Det var heller sparsomt med opplysninger i brevet, og jeg skrev tilbake og ba om flere detaljer. Svar kom i slutten av oktober, og jeg vil sitere noe av det:

"Min oldemor hette Karn Ericksdatter. Hun ble født 10. juni 1842 i Korsasen, Vinger, Norge. (Egennavnene gjentar jeg slik Gilbert staver dem). Informasjonene har jeg fra "the Vinger, Hedmark Parish records" som jeg fant på mikrofilm "at the Mormon LDS Genealogi Library in Salt Lake City, Utah, USA." I disse kildene står det at Karn ble konfirmert 18 år gammel. I tillegg til

"the Karterud Parish record" fant jeg opplysninger i Vinger Bygdebok, bind 3 s. 244.

Karn Ericksdatters foreldre var: Erik Olsen, født 1794, Karterud, Vinger og Dorte Torresdatter Korsasen født 8. desember 1799, Gaustad gård, Eidskog. Gift 11. juni 1821. I Karterud "Parish record" sies det at Karn Ericksdatter hadde en eldre bror Arne, konfirmert 15 år i 1840 og ei eldre søster Ingebor som ble konfirmert 17 år gammel i 1844.

Jeg skulle gjerne ha rede på om enten søster eller bror har etterkommere i traktene.

Kanskje du har interesse av å vite at Karn Eriksdatter giftet seg med Andrus Jacobsen 3. august 1861 i Skedsmo, Akershus. Hun og mannen og 3 små forlot Norge våren 1866 og reiste til Chicago, Illinois. Min bestemor var ett av de 3 barna. Hennes navn var Anna Paulina, født 2. oktober 1865."

Jean Gilbert skriver videre at hun/han i lenger tid har ønsket å besøke Norge og se stedene foreldrene bodde på.

I første brevet nevner Gilbert at familien hadde tilknytning til Brodbøl, Aaserud og Karterud. Erik Olsen var 6. barnet til Ole Olsen Bottilsrud og Eli Nilsdatter Ingelsrud som bodde på bruket Enger under Karterud.

Det er for øvrig interessant å se hvor omfattende kartotek mormonerne må ha siden Gilbert kan hente så detaljerte opplysninger om familier på Austmarka.

Dere som leser dette, gi meg tips dersom dere kommer over noen opplysninger som kan være av interesse.

Oddvar.

UTMARKSDAG 1992

Fagernes Utmarkslag hadde sin utmarksdag søndag 9. august. Vi besøkte plassene Langbråten, Tallåsen, Masterudlien søndre, Hullet og Holmensetra, hvor setervollene ennå ligger åpne. I år er disse stiene ryddet, og plassene merket.

Det ble rekordoppslutning av folk, ca 120 var med. Interessant var det at mange yngre deltok. Lederen i fritidsgruppa ønsket velkommen, og han leste opp sin egen prolog om husmannskår.

Vi hadde også med oss Syver Gylterud fra Historielaget. Han hadde samlet stoff om de enkelte plassene, og han fortalte om folkene som hadde bodd her, og fram til plassene ble nedlagt. Det kunne være mange triste skjebner han fortalte om, men han krydret dem også med muntre historier, som fikk latteren på gli.

Vandringen ble avsluttet på Holmensetra med mat-pause, og en velfortjent hvil. En interessant natursti var lagt opp slik at deltakerne kunne få testet sine kunnskaper. Gunnar Byggerud underholdt med sitt trekkspill på setervollen, og fortalte muntre historier.

Jeg tror alle hadde en dag de kommer til å huske.

Ottar Hammer.

VANDRING TIL DRONNINGENS UTSIKT 1992

Fagernes Utmarkslag har i løpet av sommeren ryddet sti, og merket opp "Dronningens Utsikt" på Sæterberget, som ligger 412 m.o.h.

Det var lagt opp til en enkel vandring lørdag 29. september for å besøke dette vakre stedet, som har en enestående utsikt. Det møtte opp ca 50 personer, og været var strålende. Lederen ønsket velkommen med et dikt han kalte "Ord for dagen".

Vi var så heldige å ha med oss Syver Gylterud også denne dagen. Han fortalte om tiden da Norge var i union med Sverige, og om dronning Sophie som bodde mye på Skinnarbøl om sommeren. I denne forbindelse var det dronningen besøkte Sæterberget, for å se over til sitt eget land, Sverige. Han hadde mye interessant stoff om denne tiden.

Sommeren 1993 er det 100 år siden dronningen var her.

"Dronningens Utsikt" kommer sikkert til å bli et yndet utfluktssted, jeg anbefaler alle å ta en tur dit til sommeren!

Ottar Hammer.

PROLOG FOR UTMARKSDAGEN VED MASTERUDLIEN 9/9-1992

HUSMANNSKÅR

I dag skal vi minnes de kvinner og menn som kjempet her inne, med stubber og stein. De øynet et lys, i en tunnel så mørk, det skulle bli mat, til krøtter og folk. Men de fikk aldri følelsen av noe å eie, for jorda de dyrket, måtte de leie.

Motgang de møtte, i sykdom og næring, de største spøkelser var Spanskesyke og Tæring. Men når flatbrennerlampa ble slukket på kvelden, blomstret likevel kjærligheten under skinnfellen. Det ble undfangelse og barn, både store og små, barnebegrensning fikk stå til Vår Herre, som fikk styre og rå.

I dag har skogen igjen tatt tilbake, det den engang så uvillig måtte forsake. Men steinrøysa er fredet, ta det ikke for skjemt, nå har endelig husmannen fått et varig monument.

Ottar Hammer.

CHRISTIAN KARLSEN HVITSANDTANGEN OG HANS SLEKT (forts. fra forrige nummer)

Bryllupsdagen til Christian og Dorthea var nok en like stor opplevelse for dem som det er for vår tids brudepar. Men det var nok ikke like mye pomp og prakt som i dag.

Men det ble funnet frem det fineste av klær, og for Dortheas del var nok brudeklærne en pen, svart kjole eller hvit bluse og et svart skjørt, fordi hun var gravid. Christian hadde sikkert svart dress med hvit og stivet halssnipp til skjorta.

Nærmeste kirke var Austmarka kirke. Der var det tatt ut lysning, og det ble lyst for brudeparet hver søndag i tre uker før vielsen. Var det da ingen som motsatte seg ekteskapet i løpet av de tre ukene, kunne vielsen finne sted. Men de som skulle gifte seg måtte også kunne sin katekisme. Og kunne man ikke det presten spurte om, ble det heller ingen vielse. Da fikk de komme igjen når de kunne den bedre.

Men Christian og Dorthea ble altså gift, og til kirken gikk et brudefølge. De kjørte kanskje med hest og vogn, men mest sannsynlig gikk hele brudefølget på bena til kirken. Da gikk spillemannen først, så kom brudeparet. Deretter fulgte foreldre, slekt og venner. Det ble skutt med gevær over brudefølget for å holde onde ånder og mørke makter borte fra bruden til hun var viet til sin mann.

Så sto de foran presten og lovet hverandre evig samhold og kjærlighet. Deretter gikk ferden tilbake. Da tok de en annen vei enn den de kom. Hvis ikke det var mulig, ble det tatt en "brudesving" på kirketunet for å markere at de to nå var blitt ektefolk.

Mat og drikkevarer var det sikkert mer og bedre av på denne dagen enn det var på vanlige dager. Det skulle helst være ferskt kjøtt, og da kjøttkaker med poteter og tilbehør. Men det kunne også være spekemat. Mest slekt, men også venner var

nok innbudt til festen. Og de hadde med seg det de kunne avse til brudemat som gave. Men de som ikke var innbudt gikk på noe som ble kalt "titting". Da gikk de utenfor huset og tittet på hvordan festen gikk for seg. Men de ble ikke budt inn på dram eller mat.

Og som før nevnt var det leiet inn en spillemann som spillte til dans på trekkspill eller fele. Det var ikke sånn som i dag at man leier et helt orkester. Men det ble fest likevel, og de hadde det like moro som i dag om ikke mer.

Så kom barna på rekke og rad.

Først ble Maria født den 6/5-1879, altså samme år som Christian og Dorthea giftet seg. Maria ble gift med Albert Vangen på Austmarka.

Så kom Ole. Han ble født i 1883, og ble gift med Hilda Mathilde Bakken, fra Bakken ved Femoen.

Så ble det født nok en pike i 1885. Hun het Laura og ble gift med Sigvart Fredrikson fra Gylterud. De flyttet til Håvildsrud i Sverige.

Aksel ble så født den 24/12-1887. Han giftet seg med Lina Amalie Lønhøiden, og flyttet til Nordre Lønhøiden eller Nord-Høgda som det blir kalt.

Nok en gutt kom til verden. Han het Jakob og ble født i 1891. Han giftet seg med Marie Kampen, fra Kampen ved Billingen. De flyttet til Hellerud under Overud.

Minstemann het Christian, og ble født 1895. Han giftet seg med Magnhild Borketorpet fra Brandval. De flyttet til Maridalen i Oslo.

I år 1900 var det folketelling igjen. Da finner vi igjen Christian og Dorthea som fortsatt bor på Hvitsandtangen. Men det er bare guttene som bor hjemme. Jentene er gifte og har flyttet ut. Christans mor Mari er nå død, for hun står ikke oppført.

Christian er nå 67 år, og begynner vel å merke årene. Dorthea er 50 år. Christian står oppført som Husmann, Jordbruker og Tømmerhugger. På Dorthea står det oppført Husstel. Ole, som da var 17 år, står oppført som sagarbeider og tømmerhugger. De andre gutta gikk antagelig på skolen eller hjalp til hjemme, for de er ikke oppført med noen yrker. Aksel var da 13 år, Jakob var 9, og Christian var 5 år.

Det står ikke noe om hvor mange dyr de hadde, eller hvor mye av korn og poteter de hadde, men de måtte svare ja eller nei på 5 spørsmål. De svarte ja på at de sådde korn og satte poteter. De svarte også ja på at det var kreatur og fjærkre fjærkre på stedet, men de svarte nei på spørsmål om det var kjøkkenhage og frukthage.

Det var fortsatt trange tider, og det var nok verre nå enn i 1875 da det bare var to mager å mette. Nå var det fire gutter som vokste og trengte mye mat, pluss Christian og Dorthea. Så fort guttene var ferdig med skolen, måtte de ut i arbeid, enten på Melbysaga, som var eid av en som ble kalt "Russen", eller på en av de andre sagene rundt Møkeren. Eller de jobbet som tømmerhuggere. Ingen av disse yrkene innbrakte de store summene, så barkebrødet ble kanskje bakt når det knep som mest.

Christian, Dorthea og guttene ble boende på Hvitsandtangen til 1911 eller 1912, da de flyttet til Øvre Lønhøiden eller Øver-Høgda som det også blir kalt. Øver-Høgda ligger 5-600 m unna Nord-Høgda hvor Aksel ble gift med Lina i 1913. Begge stedene ligger i Høibygrenda.

Min morfar som bodde på Øver-Høgda før Christian og Dorthea flyttet dit, har sagt at det kom fem store karer flyttende fra Hvitsandtangen til Øver-Høgda. Det hadde nok gjort inntrykk på ham, for det hadde han pratet mye om. Hvorfor de flyttet fra Hvitsandtangen som lå nær sjøen og ganske nær Austmarka vet jeg ikke.

(Avsluttes i neste nr)

TUR TIL TEKNISK MUSEUM

Lørdag 6. februar arrangerer vi tur til Teknisk Museum i Oslo.

Vi reiser med buss fra S-laget kl. 9.00 og regner med å bruke hele dagen i Oslo. Hans-Otto Pramm blir omviser ved museet. Hvis været tillater det, blir det også vandring langs den gamle industri - bebyggelsen langs Akerselva, ledet av Finn Åberg.

Påmelding innen 31. januar til
Oddvar, tlf. 06628246, eller
Åge, tlf. 06628147.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo 2
Tlf. 02/ 44 54 52

Medlemskap koster 50 kr. året.
Betales til
Austmarka Historielag
2224 Austmarka
Postgiro 3 55 20 56

Trykt i 180 eksemplarer